

Een boorcampagne op Wierhuizen, Gem. Appingedam, Groningen

A. Ufkes & J. Schoneveld

ARC-Publicaties 15

Groningen
1998
ISSN 1574-6879

DE NOORT

ZEE

GALLIÆ

PARS

Paris

Reims

© Metz

INHOUD

VOORWOORD	5
INLEIDING	
aanleiding van het onderzoek	7
ligging van het terrein, beschrijving van het onderzoeksgebied	7
eerder onderzoek	10
bewoningsgeschiedenis	14
doel van het onderzoek	14
onderzoeksstrategie en werkwijze	15
RESULTATEN	17
CONCLUSIE	18
LITERATUUR	19
AFBEELDINGEN	20
BIJLAGE I	
boorstaten	21
BIJLAGE II	
vondstenlijst	25
BIJLAGE III	
determinatielijst	25
BIJLAGE IV	
documentatie	27
COLOFON	30

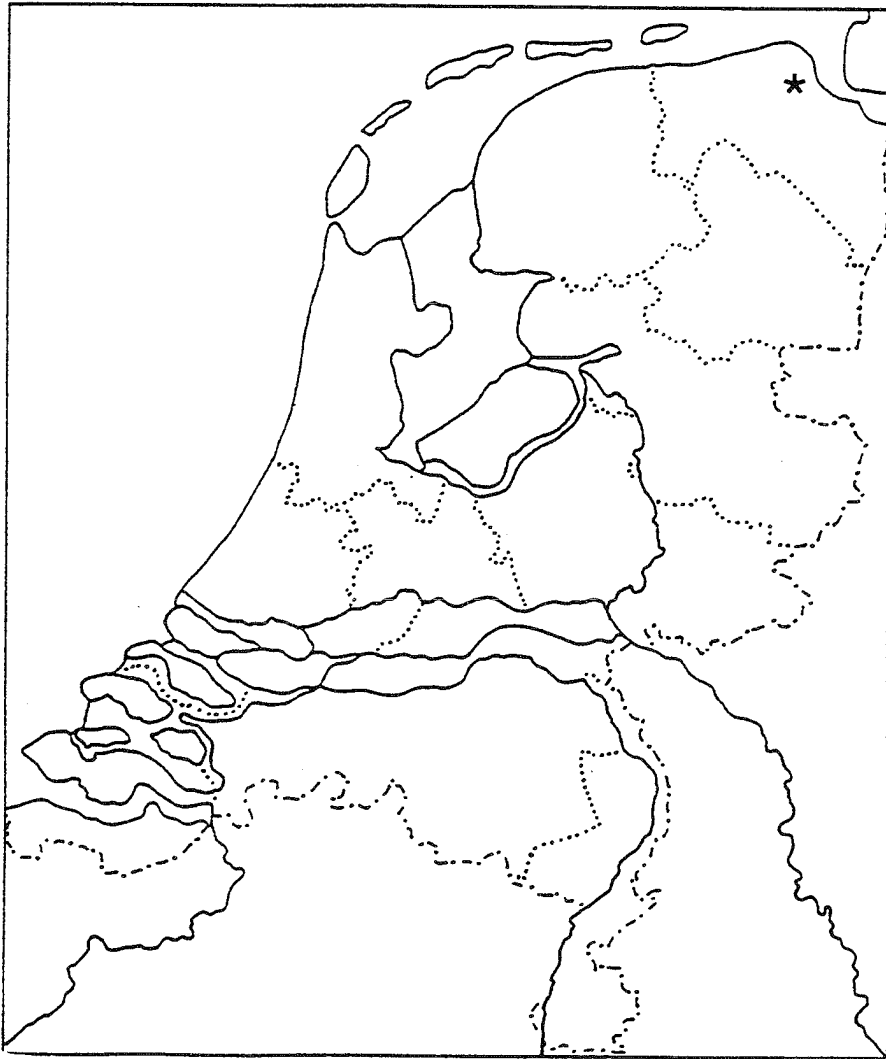
VOORWOORD

In een stedelijke omgeving is publiek en bestuurders er al vlug van te overtuigen dat de grond onder onze voeten archeologische schatten kan bevatten. De vroegere bewoners, geconcentreerd op een beperkt stuk grond binnen de stadsmuren, hebben veel weggeworpen materiaal en voorwerpen in de bodem achtergelaten. De fundamenten van hun bouwwerken vertellen het verhaal van de ruimtelijke ordening in het verleden. Het bodemarchief in een stad is rijk en vraagt er om de plaatselijke geschiedenis te reconstrueren.

Op het platteland is het belang van het bodemarchief op het eerste gezicht minder duidelijk. Wel zijn we ons bewust van de archeologische monumenten zoals hunebedden, grafheuvels en kasteelruïnes. Dat de bodem van het platteland ook archeologische sporen kan bevatten, is vaak onbekend.

Wierhuizen is zo'n plek waar een rijk bodemarchief aanwezig zou kunnen zijn. Hoewel de wierde, de oude woonheuvel, zelf reeds jaren verdwenen is, is de kans groot dat er in de diepere ondergrond nog sporen van menselijke activiteit te vinden zijn. Het is dan ook een vruchtbare gedachte van de Dienst Landelijk Gebied om een archeologische inventarisatie op het terrein van de wierde plaats te laten vinden. De medewerkers van het Centrum voor Archeologische Research & Consultancy (ARC), Mevr. Drs. A. Ufkes en Drs. C. Koopstra, hebben het veldwerk met veel genoegen uitgevoerd en leggen hun bevindingen in dit rapport neer.

Drs. J. Schoneveld
Directeur ARC

Afb. 1: De ligging van Wierhuizen, Gem. Appingedam

INLEIDING

Aanleiding van het onderzoek

Halverwege de maand november 1997 werd het ARC door de provinciaal archeoloog van Groningen, Dr. H.A. Groenendijk van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort benaderd met het verzoek een aanvullend booronderzoek uit te voeren op de wierde Wierhuizen, tussen Jukwerd en Oosterwijtwerd in de gemeente Appingedam. De coördinaten van het centrum van de wierde zijn 251.500/595.950, kaartblad 7F.

Het gevraagde booronderzoek diende een aanvulling te leveren op de Archeologische Inventarisatie in het gebied van de ruilverkaveling Appingedam - Delfzijl (Molema 1997). De Archeologische Inventarisatie rapporteerde dat in het afgegraven gedeelte van de wierde Wierhuizen nog waardevolle archeologische sporen aanwezig waren. De landeigenaar was het hiermede niet eens en vroeg een nadere toelichting. In februari 1998 werd door de Dienst Landelijk Gebied toestemming gegeven voor een aanvullend booronderzoek om meer inzicht te krijgen in de ondergrond van Wierhuizen.

De boorcampagne werd op 11 en 12 februari 1998 uitgevoerd door Mevr. drs. A. Ufkes en Drs. C. Koopstra.

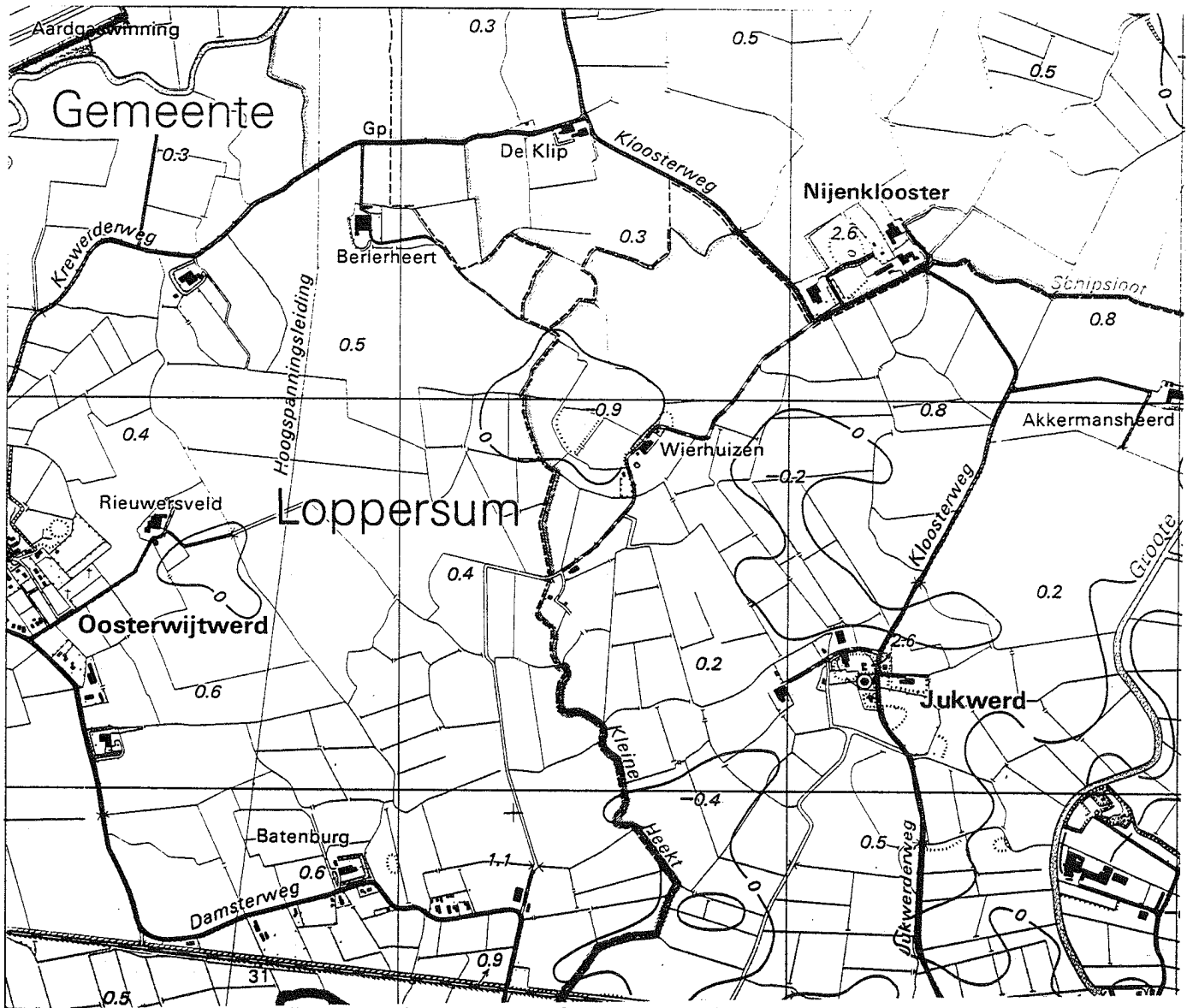
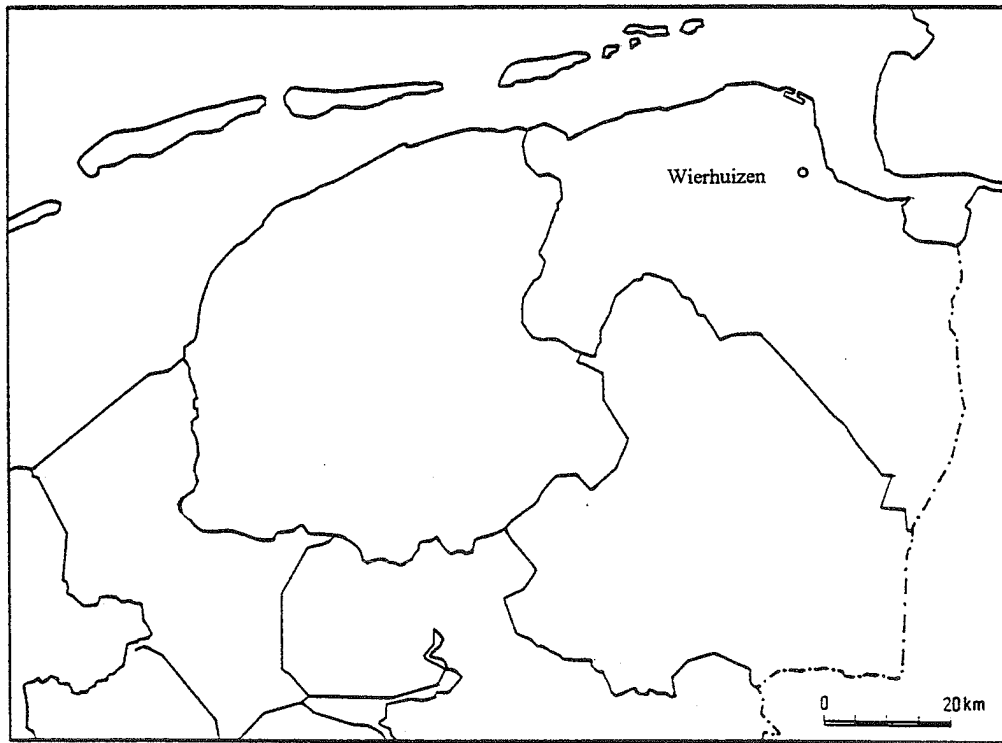
Ligging van het terrein, beschrijving van het onderzoeksgebied

Gedurende het laatste millennium voor het begin van onze jaartelling verandert de wadvlakte op de plaats van het huidige Fivelingo langzamerhand in een hoog opgeslibde kwelder. Het gebied loopt niet meer elke dag onder water, maar alleen met hoge vloed. Het landschap van Fivelingo bestaat dan uit hoge kwelderruggen en uit lager gelegen kwelderbekkens. De brede ruggen zijn opgebouwd uit lange stroken zavelige grond, afgewisseld met stroken kleigrond.

De stroken kleigrond worden vooral gekenmerkt door een uitgebreid geul- en prielensysteem, dat voor een goede afwatering zorgdraagt. Eén van de stroompjes is de Kleine Heekt. Deze slingert zich rond de oostzijde van Tjamsweer, passeert de Spoorwegterp aan de westzijde en loopt dan om Wierhuizen heen in de richting van Krewerd. De naam verandert dan in de Lege Maar. Ten noorden van Bierum splitst de hoofdgeul zich in een vertakt prielensysteem dat later werd afgedamd door de dijk Watum - Spijk.

In een bocht van deze Kleine Heekt ligt dus de wierde Wierhuizen, thans geheel verdwenen. Een ringsloot en een gedeeltelijke rondweg geven nog de wierde aan, die tot onder het maaiveld van het omringende terrein is afgegraven. De omtrek is wat bochtig. De wierde heeft een lengte van 260 meter en een breedte van 225 meter. De zuidelijke helft was vroeger radiaal verkaveld.

Afb. 2: Wierhuizen tussen Oosterwijtwerd en Jukwerd

Het onderzochte terrein is toegankelijk via een betonpad dat vanaf de Krewerderweg in zuidoostelijke richting het veld in kronkelt. Op het moment van waarneming is de gehele wierdezool in gebruik als grasland. Haaks op de boerderij "Wierhuizen" loopt in noordwestelijke richting tot halverwege het onderzochte gebied een sloot. Aan het einde van deze sloot, de Molensloot, ongeveer in het midden van de wierdezool staat een gemaaltje. Het terrein vertoont enig reliëf. Opvallend is de steilkant aan de zuidoostzijde van het terrein, waarbij de boerderij "Wierhuizen" ruim een meter hoger ligt dan de wierdezool. De noordwestelijke helft ligt ten opzichte van het zuidoostelijke deel ook iets hoger (zie bijlage I). Aan de oost-, zuid- en westzijde buiten de weg en de ringsloot liggen gebogen smalle kavels. Het is waarschijnlijk oud akkerland op de oeverwal van de Kleine Heekt. Op deze oeverwallen werd bewoning mogelijk door de goede afwatering via deze geul. Gelijksortige, op hoge oeverwallen gelegen wierden in de omgeving zijn Oosterwiltwerd, Romerswerf, Jukwerd, Spoorwegterp en Tjamsweer.

Afb. 3: De huidige wierdezool

Eerder onderzoek

Wierhuizen neemt in de geschiedenis van het terpenonderzoek een belangrijke plaats in. Gedurende de eerste jaren van de twintigste eeuw was men tot de conclusie gekomen, dat het afgraven van terpen voor de vruchtbare terpgrond cultuur-historisch een ramp betekende. In 1915 wist Van Giffen de industrieel J.E. Scholten te winnen voor zijn interesse in het wetenschappelijk terpenonderzoek. Dit leidde ertoe dat een groep grondbezitters de reeds gedeeltelijk afgegraven wierde Wierhuizen onder Jukwerd aankocht. De bedoeling was dat Van Giffen hier zijn lang gewenste wetenschappelijk onderzoek naar de inhoud van de terpen kon uitvoeren.

Afb. 4: Houten palen en grondsporen in het vlak. Opgraving Van Giffen

Het leek de initiatiefnemers belangrijk eerst een wetenschappelijke commissie op te richten, die de leiding van het onderzoek op zich kon nemen. Daartoe werd in 1916 de Vereniging voor Terpenonderzoek opgericht. Zo kon Van Giffen in september beginnen aan wat het eerste systematische terpenonderzoek in Nederland zou worden: de opgraving van Wierhuizen. Er werd afwisselend met drie tot hoogstens acht mannen gegraven. Een student uit Delft, J. van Veen,

fungeerde als assistent van Van Giffen en Dhr. Van Wijck nam deel als tekenaar-opzichter. Eén *werkvrouw* was de gehele campagne bezig met wassen en schoonmaken van de vele vondsten. Dat waren er nogal wat, want ondanks het zeer vochtige najaar slaagde men erin gedurende de campagne 86 manden met vondsten te vullen.

Volgens plan werd slechts een klein terrein aan de noordrand van het reeds afgegraven deel van de wierde onderzocht. De lengte van het onderzoeksgebied lag tussen de 30 en 44 meter, de breedte bedroeg 42 meter. Het lag in de bedoeling dit gebied in stroken van 3 meter te ontgraven. De vrijkomende grond zou dan op tussenliggende dammen van 2,5 meter breed worden gedeponereerd. In een volgende campagne kon dit stort dan afgevoerd worden via rails door de onderzochte stroken, terwijl gelijktijdig de grond onder het stort zou worden bestudeerd.

Het uitgezette systeem kon echter niet gehandhaafd worden. Er bleek veel meer terpgrond aanwezig dan gedacht en bovendien waren de sporen in de onderzochte stroken veel te gecompliceerd. Als spoedig kwamen in de met lagen

Afb. 5: De commerciële afgraving van Wierhuizen

zavelige klei afgewisselde zwarte terpgrond de eerste palen te voorschijn. De betekenis van deze palenconfiguraties werd Van Giffen gedurende deze eerste campagne nog niet duidelijk. Wel merkte hij op dat de terpaarde gewoonlijk onmiddellijk op de onberoerde zavelige kleibodem lag, maar dat er daarnaast tal van putten en andere ingravingen werden aangesneden. Het waren putten die soms met hout, soms met zoden en soms in het geheel niet beschoeid waren. In het gecompliceerde grondsporencomplex zag hij afvoergreppels voor water, mestgreppels en fundament- of bouwsporen.

In 1917 werd het opgravingswerk hervat. Van 4 juni tot 16 augustus werd met behulp van 20 Belgische geïnterneerden onafgebroken doorgewerkt. Dat moet geregeld een zwaar werk geweest zijn, want einde juli vielen er stortregens (Van Giffen spreekt van een moesson) en stond het terrein de rest van de campagne grotendeels blank. Overste Hinrichs uit Delfzijl stelde een officierstent ter beschikking, zodat men enigszins voor de slagregens kon schuilen.

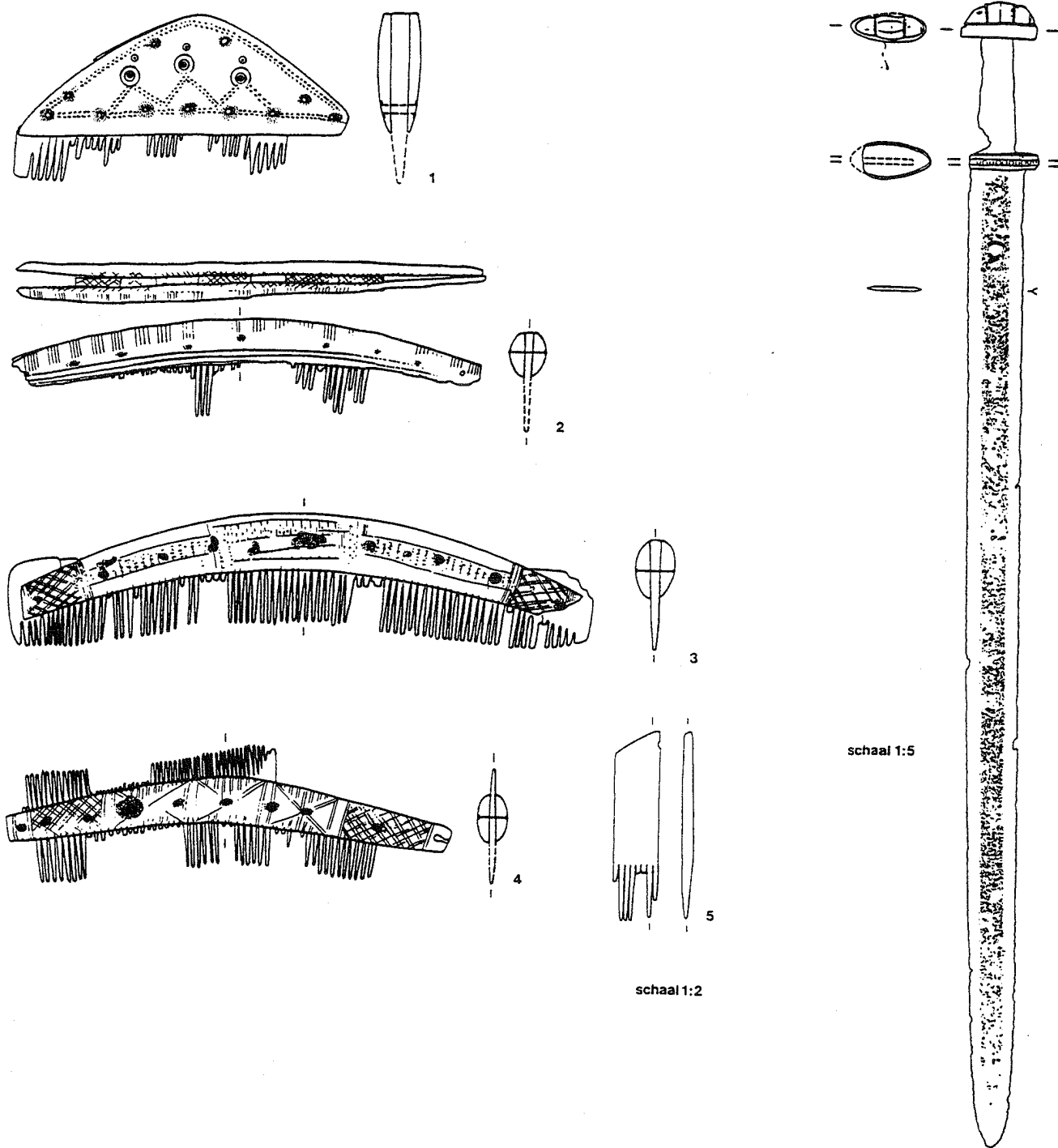
Het op te graven terrein werd van een nieuwe coördinatenstelsel voorzien. Daarbij diende de grote, reeds bestaande Molensloot door het hart van de wierde als bepalende richting. Het geheel werd ingedeeld in vakken van 30 bij 30 meter en 3 bij 3 meter. Helaas kon de uitgegraven terpaarde niet meteen worden afgevoerd, maar moest opgeslagen worden op een grote stort, wat veel tijd en extra geld kostte.

In de aan het licht komende grondsporen konden twee systemen worden onderkend. Het ene systeem bestond uit mestputten, onregelmatige gaten met koemest gevuld. Het tweede was opgebouwd uit regelmatige, lintvormige grondsporen, volgens Van Giffen bouwsporen. Aan de binnenzijde van een van deze grondsporen werd een asplek, mogelijk een haard, vastgesteld. Veel van deze sporen bleven echter onontwarbaar en onbegrepen.

Een belangrijke ontdekking tijdens de opgraving bestond uit de vele houten palen. Uit de verschillende opgravingsomstandigheden werd opgemaakt dat ze bij elkaar hoorden en eenheden vormden. Van twee configuraties werd bepaald dat het huizen betrof. Zware eiken staanders vormden het draaggedeelte van het dak en een rij kleinere, minder diep gefundeerde palen van dennenhout vormde de wanden. Het waren *de prototypen van de tegenwoordige eenvoudige plattelandswoningen, met een hoofd en een achtervertrek in elkaars verlengde. Daarlangs komt dan gewoonlijk aan den eenen kant een gang met buitendeur (uutloot) voor, aan den anderen kant eene beschotting, waarachter slaapgelegenheid en bergruimte* (Van Giffen, 1918).

In een derde groep palen, een rij lichtere paaltjes evenwijdig aan een langere rij zwaardere paalresten, werd eveneens een huis of schuur vermoed. De vierde groep was echter geheel anders samengesteld. Het geheel bestond uit vijf zware palen, waaronder één dubbele, in een vierhoek geplaatst, met daaromheen op enige afstand lichter palen. De westzijde van deze U-vorm was open. In dit geheel werd een koestal gezien, vooral ook omdat in de ondergrond op deze plek de indrukken van koeiepoten werden opgemerkt.

Tijdens de opgraving kwam één graf te voorschijn, een hurkgraf van een vrouw. Ook tijdens de commerciële afgraving van de terp werd één graf, eveneens een hurkgraf, opgemerkt. Daarnaast werden tijdens de opgraving een hondenskelet en een paardenskelet opgegraven.

Afb. 6: Enige benen kammen en een zwaard. Vondstmateriaal uit de opgraving van Van Giffen

Bewoningsgeschiedenis

Hoewel slechts een zeer klein deel van de noordoostelijke flank van de terp wetenschappelijk werd onderzocht, valt er toch een redelijk indruk van de bewoningsgeschiedenis te verkrijgen. Het kleine oppervlak heeft een groot aantal vondsten opgeleverd en ook uit de commerciële opgraving (*de praktische afdeling* noemt Van Giffen het) zijn vondsten bewaard gebleven (Miedema 1989). De vondsten van Wierhuizen doen vermoeden dat de bewoning omstreeks 250 v. Chr. een aanvang heeft genomen. Van Giffen meende, in het aan de *practijk* opgeofferde gedeelte, in het zuidwestelijk kwadrant de kernterp te herkennen. Deze bewoning breidt zich gedurende de Late IJzertijd en de Romeinse Tijd uit. In deze periode moet het hier goed wonen zijn geweest aangezien de zee weinig activiteit vertoonde en er geen grote overstromingen bekend zijn. Van het aangetroffen aardewerk was 15,6 % afkomstig uit de Late IJzertijd en 81 % uit de periode tussen 50 v. Chr. en 300 n. Chr.

Vervolgens verslechtert de toestand snel door de vele overstromingen na 300. Over het algemeen wordt deze periode aangeduid als transgressiefase Duinkerken II. Vooral landinwaarts schijnt de situatie verslechterd door de verstoring van een goede afwatering via krekken en geulen. Hier ontstond een brak tot zoet milieu met veel kleiafzetting die vooral de weidegronden aantastte. Door gebrek aan voer voor het vee werden veel woonplaatsen verlaten. Slechts 0,57 % van het aardewerk op Wierhuizen stamt uit deze periode, een duidelijke terugval in de intensiteit van bewoning.

In de Karolingische tijd herstelt zich de bewoning weer enigszins. Uit die periode is er een lichte toename van het aantal vondsten. Na de dijkbouw in de 12de en 13de eeuw heeft de wierde geen essentiële functie meer. Op Wierhuizen werd geen kerk gebouwd, noch een klooster gesticht. De boeren die er wonen vertrekken met hun boerderijen naar het vlakke land om zo dicht bij hun landerijen te wonen. Wierhuizen raakt dan onbewoond.

Enkele jaren vóór 1909 blijkt de wierde afgegraven te worden. Door middel van kipkarren over rails wordt de vruchtbare terpaarde naar schuiten gebracht op het Godlinzer Maar. Er werd 16 steek diep afgegraven, wat neerkwam op een hoogte van de terp van 4,5 meter. Eigenaar van de 5,2 hectare grote wierde was P. Doornbos uit Oosterwijdwerd. Met hem kon onderhandeld worden over de aankoop van de wierde voor wetenschappelijk onderzoek. Helaas was op het moment van aankoop van de resterende wierde het grafveld vermoedelijk reeds opgeruimd. Tijdens de afgravingswerkzaamheden werden onder andere een vikingzwaard, een kralensnoer, kammen en plukken mensenhaar gevonden.

Doel van het onderzoek

Doel van het onderzoek is door middel van een aanvullende boorcampagne vast te stellen of de wierde Wierhuizen archeologische waarde bezit. Naast het uitvoeren van boringen in twee boorraaien is er ook gezocht naar vondstmateriaal aan het oppervlak en is er gekeken naar de bevindingen van A.E. van Giffen in 1916 en 1917.

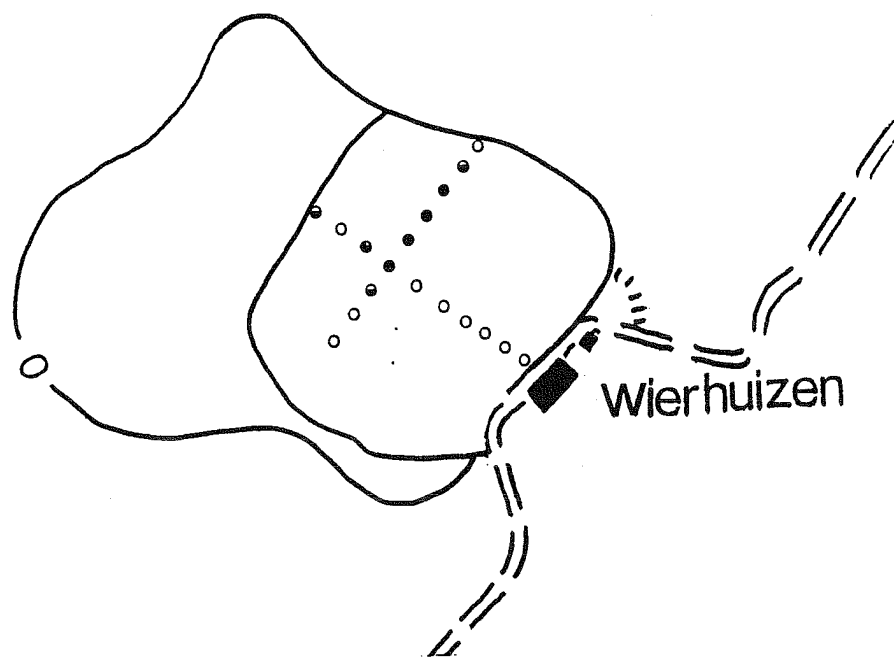
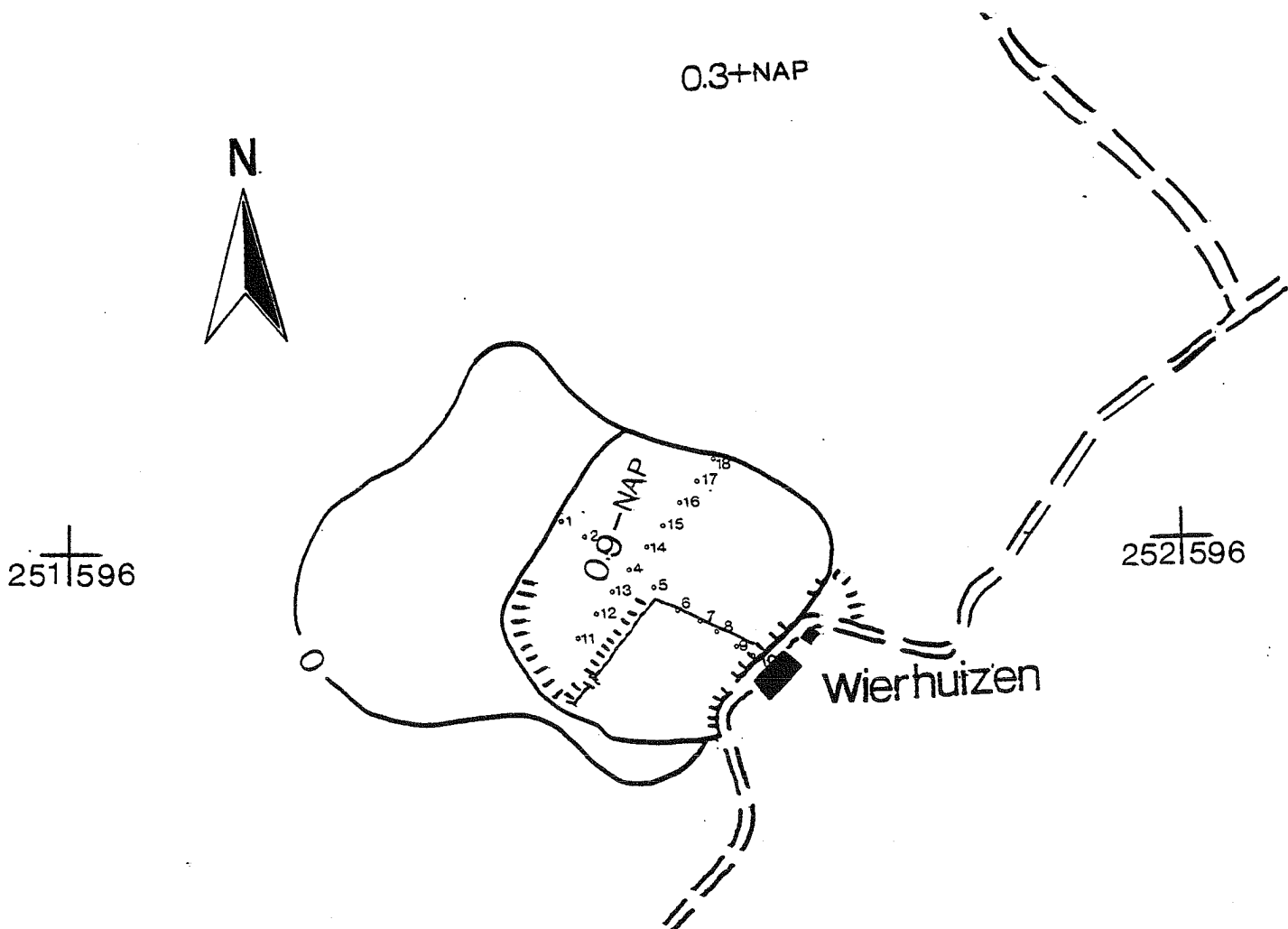
Onderzoeksstrategie en werkwijze

In eerste instantie is het terrein onderworpen aan visuele inspectie. Rond boring nr. 6 (bijlage I) bevonden zich een flink aantal mollebulten. Uit deze mollebulten werd aardewerk en botmateriaal verzameld. Dit vondstmateriaal (nr. 1, bijlage II) was een eerste aanwijzing dat in de ondergrond nog archeologisch materiaal aanwezig kon zijn.

Het zichtbare reliëf in het terrein vormde het uitgangspunt voor de ligging van de twee boorraaien. Deze boorraaien zijn haaks op elkaar uitgezet, waarbij om de 25 m een boring is gezet. Bij de eerste raai is vanaf het betonpad doorgezicht op de boerderij "Wierhuizen", en is noordwest/zuidoostelijk georiënteerd. In deze raai zijn tien boringen gezet. In de tweede raai zijn acht boringen geplaatst. Het kruispunt vormt boring nr. 4. Deze boring vormt tevens onderdeel van de tweede raai, met als gevolg dat er tussen boring nr. 13 en boring nr. 14 50 meter zit in plaats van 25 meter. De richting van deze tweede raai is zuidwest/noordoost en is in noordoostelijke richting doorgezicht op de kerk van Krewerd. Deze tweede raai ligt precies op de grens waar in het veld duidelijk hoogteverschil waarneembaar is. De boringen zijn gezet op het hoogste deel, omdat aangenomen kan worden dat de kans op archeologisch materiaal hier het grootst is.

De diepte van de boringen varieert enigszins. Dit heeft te maken met het feit dat er doorgeboord is tot een diepte waar onmiskenbare vaste, ongeroerde ondergrond werd aangetroffen.

Afb. 7: Plaats van de boringen en resultaat aan nog aanwezige antropogene ophogingslagen

RESULTATEN

De vaste ondergrond bestaat over het grootste gedeelte uit zavel. Alleen in boringen nrs. 11, 12, 13, 17 en 18 werd erg compacte klei aangetroffen. De zuidoostelijke helft van het terrein is volledig afgegraven. In dit deel van het terrein zijn de boringen nrs. 5 t/m 10 gezet. Opvallend is dat juist rond boring nr. 6 veel archeologisch materiaal uit mollebutten verzameld kon worden terwijl in boring 6 geen aanwijzing voor antropogene lagen werd aangetroffen. Mogelijk bewegen de mollen zich binnen structuren die met een edelman-boor nauwelijks zijn aan te tonen zoals paalgaten of smalle greppels. De kans dat dergelijke structuren worden aangeboord is extreem klein.

Op het hogere deel van de wierdezool, in het noordwesten, waren de resultaten boven verwachting. Met name in de boringen nrs. 4, 14, 15 en 16 bleek een aanzienlijk deel van het bodemarchief bewaard te zijn. Dit antropogene pakket kenmerkte zich door een kleiige, humeuze matrix met fragmenten aardewerk, bot, as en houtskool. Er werden geen sterk gelaagde ophogingspakketten van organisch materiaal aangetroffen zoals mestlagen. Alleen in boring nr. 14 bevond zich iets fosfaat.

CONCLUSIE

Het booronderzoek op Wierhuizen heeft aangetoond dat de wierdezool zeker nog hoge archeologisch waarde bezit. In een aantal boringen is aangetoond dat er nog resten van het wierdelichaam aanwezig zijn. Uit het onderzoek van Van Giffen weten we dat op deze wierde de terpaarde direct op de zavelige klei ligt. In deze zavelige klei zijn nog tal van grondsporen bewaard gebleven. Daar waar in de boor terpaarde op zavel is aangetroffen kan men ervan uitgaan dat niet alleen het beperkte wierdelichaam is overgebleven, maar ook vele sporen in de ondergrond.

Ook het gedeelte dat Van Giffen wetenschappelijk onderzocht is nooit geheel volledig verstoord, aangezien een aantal van de sporen in de ondergrond door onderlopen met regenwater niet onderzocht kon worden. Daarnaast lijkt vooral het gebied rond boring 4 archeologisch van zeer grote waarde omdat hier mogelijk de kernterp nog aanwezig is in de ondergrond.

Een belangrijke bijkomstigheid voor de archeologische waarde van deze terp is de uitgebreide documentatie, tekeningen én foto's. uit de jaren 1916 en 1917. Hoewel hernieuwd onderzoek van deze documentatie noodzakelijk is, zou archeologisch onderzoek van de wierdezool hier uitstekend op aansluiten.

LITERATUUR

Giffen, A.E. van, 1917. Voorlopig verslag van het proefonderzoek der wierde "de Wierhuizen" te Jukwerd bij Appingedam in 1916. *Eerste Jaarverslag van de Vereeniging voor Terpenonderzoek 1917*. pp. 7 - 31.

Giffen, A.E. van, 1918. Verkort verslag. Opgraving te Wierhuizen 1917. *Tweede Jaarverslag van de Vereeniging voor Terpenonderzoek 1918*, pp. 4 - 22.

Halbertsma, H., 1963. *Terpen tussen Vlie en Eems. Een geografisch-historische benadering*. Groningen: J.B. Wolters.

Knol, E., 1993. *De Noordnederlandse kustlanden in de vroege Middeleeuwen*. Groningen.

Miedema, M., 1989. Het archeologisch materiaal uit de terp Wierhuizen. *Groningse Volksalmanak, historisch jaarboek voor Groningen*. pp. 76 - 164.

Miedema, M., 1990. Oost-Fivelingo 250 v. C. - 1850 n. C. Archeologische kartering en beschrijving van 2100 jaar bewoning in Noordoost- Groningen. *Palaeohistoria* 32, pp. 111 - 226.

Molema, J., 1997. *Een aanvullende archeologische inventarisatie in het gebied van de ruilverkaveling Appingedam-Delfzijl*. Groningen: Vakgroep Archeologie.

AFBEELDINGEN

1 de ligging van Wierhuizen, Gem. Appingedam	6
2 Wierhuizen tussen Oosterwijtwerd en Jukwerd	8
3 de huidige wierdezool	9
4 houten palen en grondsporen in het vlak. opgraving Van Giffen (foto GIA, voorheen BAI, Groningen)	10
5 de commerciële afgraving van Wierhuizen (foto GIA, voorheen BAI, Groningen)	11
6 enige benen kammen en een zwaard. Vondstmateriaal uit de opgraving van Van Giffen (Miedema 1989)	13
7 plaats van de boringen en resultaat aan nog aanwezige antropogene ophogingslagen	16

BIJLAGE I

*boorstaten*¹

Raai 1

nr.	NAP	diepte onder maaiveld	grens	omschrijving
1	-0,12	0		bouwvoor, bruin kleiig, iets aardewerk (niet verzameld)
		25	<i>geleidelijk</i>	<i>gelaagdheid in klei, losse structuur</i>
		35	<i>abrupt</i>	<i>grijze klei met scherfje (niet geborgen)</i>
		45	abrupt	grijs/beige zavelige klei
		100	geleidelijk	blauw gereduceerde klei met ijzerconcreties
		110		einde boring
2	-0,27	0		bouwvoor, klei, iets aardewerk
		35	geleidelijk	compactere klei, bruin
		45	scherp	blauwe klei
		50	geleidelijk	zavel
		55		einde boring
3	-0,23	0		bouwvoor, bruine klei
		35	<i>scherp</i>	<i>zwart humeuze klei, gelaagdheid, drie grote aardewerkscherven</i>
		45	scherp	blauwgrijze klei
		65	geleidelijk	zavel
		80		einde boring

¹ In *cursief* de antropogene lagen, uitgezonderd de bouwvoor.

nr.	NAP	diepte onder maaiveld	grens	omschrijving
4 ²	-0,34	0		bouwvoor, bruine klei, iets aardewerk
		40	<i>geleidelijk</i>	<i>donkergrijs kleiig met veel aardewerk gruis</i>
		55	<i>geleidelijk</i>	<i>zwart humeus, niet gelaagd, aardewerkscherven</i>
		65	<i>geleidelijk</i>	<i>zwart humeuze klei, mogelijk slootvulling</i>
		100 105	abrupt	beige zavel einde boring
5	-1,09	0		bouwvoor, bruine klei, geen aardewerk
		32	abrupt	zwارة compacte klei
		45	scherp	zavel
		50		einde boring
6	-1,03	0		bouwvoor vermengd met brokjes zavel
		38	scherp	zavel
		43		einde boring
7	-1,16	0		zavelige, dunne bouwvoor
		25	scherp	zavel
		35		einde bouwvoor
8	-0,99	0		zavelige bouwvoor
		28	scherp	zavel
		30		einde boring
9	-1,09	0		zavelige bouwvoor
		28	scherp	zavel
		30		einde boring
10	-1,15	0		zavelige bouwvoor
		28	scherp	zavel
		30		einde boring

² Kruispunt van de twee boorraaien.

Raai 2

nr.	NAP	diepte onder maaiveld	grens	omschrijving
11	-0,40	0		bouwvoor, klei
		35	<i>geleidelijk</i>	<i>erg taaie bruine klei, iets gevekt, spikkels baksteen en houtskool</i>
		40 90	geleidelijk	egale zware klei, vondstloos einde boring
12	-0,42	0		bouwvoor, klei, vondstloos
		35	scherp	zware compacte klei, iets vlekkerig
		70		einde boring
13	-0,34	0		bouwvoor, klei, vondstloos
		10	<i>scherp</i>	<i>bouwvoor met veel aardewerk en bot</i>
		35	scherp	zware compacte klei
		75	geleidelijk	minder zware klei met ijzerconcreties
		80		einde boring
4 ³	-0,34	0		bouwvoor, bruine klei, iets aardewerk
		40	<i>geleidelijk</i>	<i>donkergrijs kleilig met veel aardewerk gruis</i>
		55	<i>geleidelijk</i>	<i>zwart humeus, niet gelaagd, aardewerkscherven</i>
		65	<i>geleidelijk</i>	<i>zwart humeuze klei, mogelijk slootvulling</i>
		100 105	abrupt	beige zavel einde boring

³ Kruispunt van de twee boorraaien.

nr.	NAP	diepte onder maaiveld	grens	omschrijving
14	-0,19	0		bouwvoor, klei, vondstloos
		10	<i>scherp</i>	<i>bouwvoor met veel aardewerk en bot</i>
		40	<i>scherp</i>	<i>zware klei met iets fosfaat</i>
		50		tamelijk zware klei
		100	abrupt	zavel
		105		einde boring
15	-0,23	0		bouwvoor, kleiig, vondstloos
		23	<i>abrupt</i>	<i>zwarte klei, op 30 cm aardewerk, daaronder nauwelijks scherven, wel houtskool en as, matrix vergelijkbaar met boring 4</i>
		72	abrupt	zavel
		80		einde boring
16	-0,19	0		bouwvoor
		27	<i>abrupt</i>	<i>donkergrijze klei, matrix vergelijkbaar met boring 15, houtskool en aardewerkgruis (niet geborgen)</i>
		110	scherp	zavel
		115		einde boring
17	-0,12	0		bouwvoor
		23	<i>abrupt</i>	<i>klei met zeer kleine en schaarse fragmentjes aardewerk</i>
		55	geleidelijk	compacte zware klei
		60		einde boring
18	-0,09	0		bouwvoor met hierin opgenomen iets aardewerk en houtskool
		30	scherp	compacte zware klei
		40		einde boring

BIJLAGE II
vondstenlijst

nr.	datum 1998	boring	cm. onder maaiveld	omschrijving
1	11-02	verspreid rond boring 6	maaiveld	aardewerk
2	11-02	3	35-40	aardewerk
3	11-02	4	55-65	aardewerk
4	12-02	13	20-35	aardewerk, bot
5	12-02	14	10-35	aardewerk
6	12-02	15	30	aardewerk
7	12-02	16	30	aardewerk

BIJLAGE III
determinatielijst

nr.	inhoud	determinatie
1	bot	kies van schaaap/geit kaakfragment met kies van schaaap/geit 5 botsplinters van lange benen
	metaal	geoxydeerd fragment stukje ijzerslak
	aardewerk	1 randfragment, zesde eeuw? 1 angelsaksische scherf 4 besmeten scherven 4 scherven terpenaardewerk 19 scherven middeleeuws
	steenkool	stukje antraciet
2	aardewerk	1 randscherf met vingertopindruk, terpenaardewerk 1 scherf terpenaardewerk 1 scherf terpenaardewerk, secundair verbrand

nr.	inhoud	determinatie
3	bot aardewerk	1 fragment ondetemineerbaar 1 scherf, vroeg middeleeuws, schelpgruisgemagerd 3 scherven middeleeuws
4	bot aardewerk	1 tand van een koe 1 botfragment 2 botfragmenten, verbrand 2 randfragmenten terpenaardewerk 13 scherven terpenaardewerk
5	bot aardewerk	1 stukje verbrand bot 1 fragment terpenaardewerk 4 scherven middeleeuws
6	aardewerk	1 randscherf zesde eeuw? 1 scherfje vroegmiddeleeuws, schelpgruis gemagerd
7	aardewerk	3 scherven terpenaardewerk 2 scherven vroegmiddeleeuws, passend

BIJLAGE IV

documentatie

boorstaten

A. Ufkes, boorstaten van 11 en 12 februari 1998

verblijfplaats van de vondsten & documentatie

De boorstaten bevinden zich in het archief van het Groninger Instituut voor Archeologie (GIA) van de Rijksuniversiteit Groningen, Poststraat 6, 9712 ER Groningen. De vondsten zijn afgeleverd bij het provinciaal archeologisch depot te Nuis onder opgravingsnummer 52.

oude documentatie

In het archief van het GIA bevinden zich een dertigtal foto's van de opgraving Wierhuizen door Van Giffen. Daarnaast zijn er de volgende veldtekeningen aanwezig:

- Ga 1-3, Wierhuizen 1: kadastrale kaart met coördinaten en hoogtecijfers
- Ga 1-3, Wierhuizen 2 - 15: plattegronden
- Ga 1-3, Wierhuizen 16 - 19: detailtekeningen
- Ga 1-3, Wierhuizen 20 - 32: profielen
- Ga 1-3, Wierhuizen 33 - 39: plattegronden
- Ga 1-3, Wierhuizen 40 - 41: overzichtskaart
- Ga 1-3, Wierhuizen 42: kaart met coördinaten
- Ga 1-3, Wierhuizen 43: profielen
- Ga 1-3, Wierhuizen 44 - 48: boringen
- Ga 1-3, Wierhuizen 49: kadastraal extract
- Ga 1-3, Wierhuizen 50: uittreksel van de kaart van het waterschap Fivelgo
- Ga 1-3, Wierhuizen 51 - 71: plattegronden
- Ga 1-3, Wierhuizen 72 - 80: profielen
- Ga 1-3, Wierhuizen 81: plattegrond
- Ga 1-3, Wierhuizen 82: profiel
- Ga 1-3, Wierhuizen 83: kadasterkaart

ARC-Publicaties

- 1 A. Ufkes, 1996. *Het archeologisch onderzoek van het "Blokhuys" te Stavoren, Gem. Nijefurd, Friesland.*
- 2 M. Essink & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologische waarneming in het Oldenklooster, Kloosterburen (Gem. De Marne).*
- 3 A. Ufkes, 1997. *Archeologisch naonderzoek van het "Blokhuys" te Stavoren, Gem. Nijefurd, Friesland.*
- 4 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologisch onderzoek ten noorden van het kasteelterrein van Selwerd, Gem. Groningen.*
- 5 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologisch onderzoek op het kloosterterrein van Selwerd, Gem. Groningen.*
- 6 M.J.L.Th. Niekus & J. Schoneveld, 1997. *De mesolithische vindplaats S1 te Wildervanksterdallen, Gem. Stadskanaal, Groningen.*
- 7 M.J.L.Th. Niekus & J. Schoneveld, 1997. *De mesolithische vindplaats NP3 te Wildervanksterdallen, Gem. Stadskanaal, Groningen.*
- 8 Y. Dijkstra & J. Schoneveld, 1997. *Een booronderzoek te Norg, Gem. Roden-Norg, Drenthe.*
- 9 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologisch onderzoek in het tracé van de Afvalwaterleiding-Veendam bij Muntendam, Gem. Menterwolde, Groningen.*
- 10 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Archeologische waarnemingen tijdens een hydrologisch onderzoek op drie wierden: Fransum, Kenwerd en Beswerd, Prov. Groningen*
- 11 J. Schoneveld, 1998. *De roes en roesmiddelen in het Oude Egypte. Een radio-reportage.*
- 12 M.J.L.Th. Niekus, 1998. *Een aanvullende archeologische inventarisatie (A.A.I.) in het landinrichtingsgebied Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën: Deelgebied Oude Veenkoloniën, Herverkavelingsblok III.*

- 13 M.J.L.Th. Niekus, 1998. *Een aanvullende archeologische inventarisatie (A.A.I.) in het landinrichtingsgebied Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën: Deelgebied Oude Veenkoloniën, Herverkavelingsblok IV.*
- 14 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een archeologisch onderzoek naar de fundamenten van het westelijk schathuis van de borg Ewsum bij Middelstum, Gem. Loppersum, Groningen.*
- 15 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een boorcampagne op Wierhuizen, Gem. Appingedam, Groningen.*
- 16 M.J.L.Th. Niekus & A. Ufkes, 1998. *Archeologische inventarisatie in de "Kraanlanden" op de geplande uitbreiding van het golfterrein bij Gasselternijveen, Gem. Aa en Hunze, Drenthe.*

COLOFON

tekst: A. Ufkes & J. Schoneveld

produktie: Centrum voor Archeologische Research & Consultancy (ARC)

ARC-Publicaties 15
redactie: J. Schoneveld

Groningen 1998